

УДК 331.454

Т.М. Таїрова, канд. хім. наук, С.В. Мотовилова (ДУ «ННДІПБОП»)

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ МАТЕРІАЛІВ
СПЕЦІАЛЬНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НЕЩАСНИХ ВИПАДКІВ
НА ВИРОБНИЦТВІ**

Актуальність дослідження. Державна політика в сфері охорони праці, відповідно до Конституції України, спрямована на створення належних, безпечних і здорових умов праці, запобігання нещасним випадкам і професійним захворюванням.

Державний нагляд за додержанням вимог законів та інших нормативно-правових актів про охорону праці здійснюють органи державного нагляду за охороною праці. Громадський контроль за додержанням вимог законодавства про охорону праці здійснюють професійні спілки, їх об'єднання в особі своїх виборних органів і представників [1].

Незважаючи на заходи, що вживаються для створення безпечних і нешкідливих умов праці центральними та місцевими органами Держгірпромнагляду України (далі – Держгірпромнагляд), робочими органами виконавчої дирекції Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України (далі – Фонд), рівень виробничого травматизму та професійної захворюваності залишається ще досить високим. Аналіз звітних даних органів Держгірпромнагляду свідчить про те, що рівень загального травматизму за 9 міс. 2012 року порівняно з минулим роком зріс у Дніпропетровській, Івано-Франківській та Тернопільській областях, м. Кривому Розі та АР Крим. Кількість нещасних випадків зі смертельним наслідком за цей же час зросла у восьми регіонах України, при цьому найбільше зростання було відмічено у Донецькій, Київській, Сумській областях та у м. Кривому Розі [2].

З метою визначення об'єктивності встановлених причин та зв'язку нещасного випадку з виробництвом, на ДУ «Національний науково-дослідний інститут промислової безпеки та охорони праці» (далі – ДУ «ННДПБОП») покладено завдання проводити аналіз якості матеріалів спеціальних розслідувань нещасних випадків із тяжким і смертельним наслідками (далі – матеріалів спеціальних розслідувань) на відповідність їх вимогам Порядку розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві (далі – Порядок розслідування) [3].

Аналіз наукових публікацій за цією тематикою показав, що до цього часу не розроблено чітку систему оцінювання якості матеріалів спеціальних розслідувань, оскільки не визначені критерії для проведення такого оцінювання. Деякі питання аналізу матеріалів спеціальних розслідувань нещасних випадків щодо правильності визначення причин їх настання та заходів з їх усунення висвітлив І.Є. Горбатюк у своїй роботі [4]. Спроба сформулювати критерії оцінювання якості матеріалів спеціальних розслідувань була зроблена В.І. Левченком [5], але чітка система оцінювання якості цих матеріалів до цього часу відсутня.

Метою дослідження є розроблення критеріїв оцінювання якості матеріалів спеціальних розслідувань нещасних випадків на відповідність їх вимогам нормативних документів з охорони праці та проведення на основі цих критеріїв аналізу матеріалів спеціальних розслідувань.

Матеріали та методи дослідження. Дослідження проводились шляхом аналізу 910 матеріалів спеціальних розслідувань нещасних

випадків з тих, що сталися за 9 місяців 2012 року, та створення на їх основі електронної бази. При цьому застосовано методи узагальнення та статистичної обробки матеріалів.

Результати дослідження. Аналіз матеріалів спеціальних розслідувань нещасних випадків показав, що із загальної дослідженої їх кількості лише 51 % віднесено до таких, що пов'язані з виробництвом. При цьому 70 % матеріалів від загальної кількості досліджених складено за результатами розслідування нещасних випадків зі смертельним наслідком.

Результати дослідження розподілу матеріалів розслідувань нещасних випадків за регіонами їх настання показали, що найбільше таких матеріалів надійшло з Луганської (15 %) та Донецької (14 %) областей, з яких відповідно 8 % та 11 % – випадки зі смертельним наслідком. Найменше таких матеріалів надійшло з Кіровоградської області (0,11 %) (рис. 1).

Всі матеріали, що надійшли від підприємств Одеської, Вінницької та Чернівецької областей, стосуються розслідування лише нещасних випадків зі смертельним наслідком.

З метою системного та комплексного підходу до аналізу відповідності матеріалів спеціальних розслідувань нещасних випадків вимогам чинного Порядку розслідування запропоновано впровадження таких критеріїв їх оцінювання (далі – критерії оцінювання):

- дотримання строку розслідування відповідно до вимог пункту 41 Порядку розслідування (далі – дотримання строку розслідування);
- відповідність складу комісії вимогам пунктів 10–13, 38 Порядку розслідування (далі – відповідність складу комісії);
- відповідність акта за формою Н-5 вимогам додатка 3 Порядку розслідування (далі – відповідність акта Н-5);
- відповідність акта за формою Н-1 вимогам додатка 4 Порядку розслідування (далі – відповідність акта Н-1);
- обґрунтованість установлення осіб, які допустили порушення вимог законодавства про охорону праці (далі – установлення осіб);
- наявність документів, які необхідно додавати відповідно до вимог пунктів 50, 51 Порядку розслідування (далі – наявність документів, що додаються);
- обґрунтованість визначення зв'язку з виробництвом відповідно до вимог пунктів 15, 16 Порядку розслідування (далі – визначення зв'язку з виробництвом).

Результати дослідження свідчать про те, що оформлення матеріалів спеціальних розслідувань нещасних випадків, які надійшли з 22 регіонів, не відповідає хоча б одному із зазначених критеріїв оцінювання. Найбільша кількість таких матеріалів надійшла з Волинської області (67 %) (рис. 2).

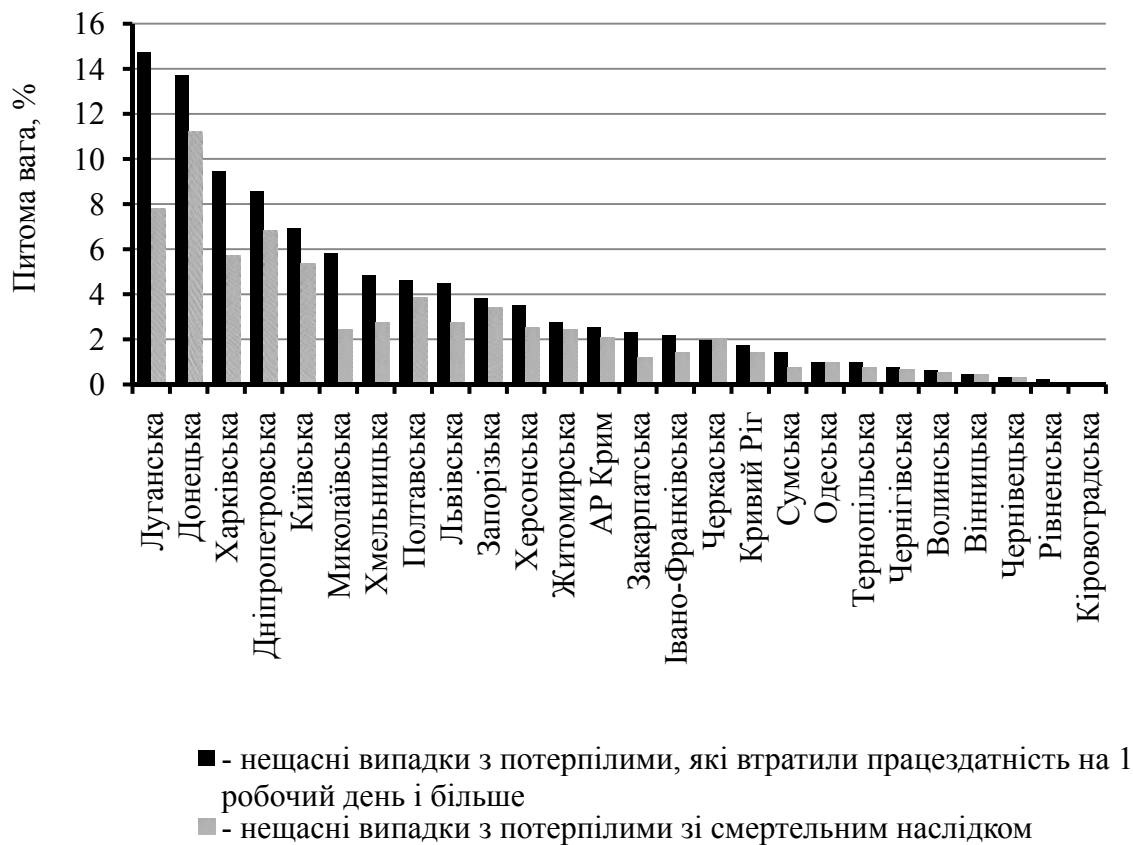

Рис. 1. Розподіл матеріалів спеціальних розслідувань нещасних випадків по регіонах України

У матеріалах спеціальних розслідувань нещасних випадків, що надійшли з Вінницької, Кіровоградської та Чернівецької областей, недоліків за зазначеними критеріями не виявлено.

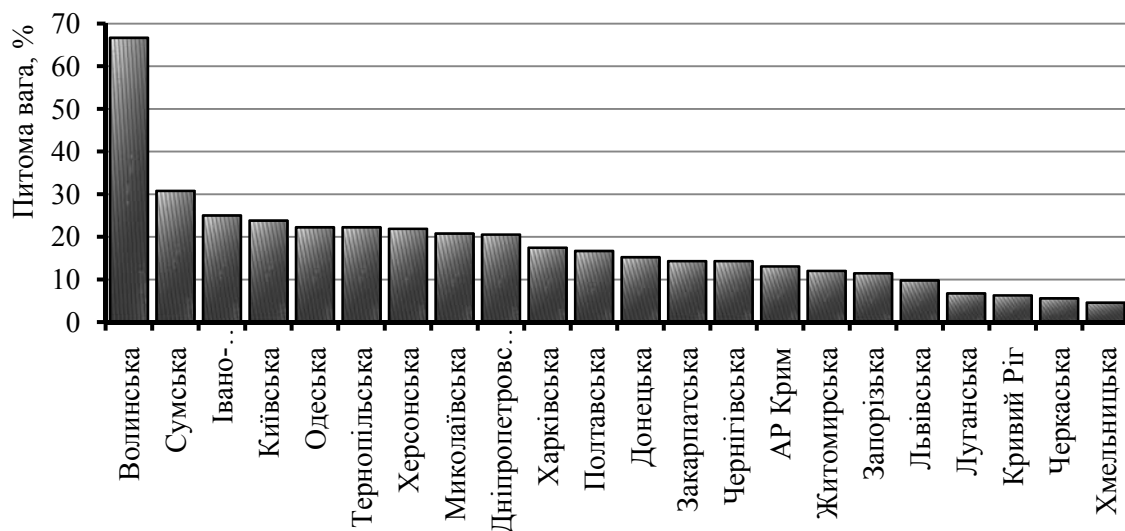

Рис. 2. Розподіл матеріалів спеціальних розслідувань за всіма критеріями оцінювання по регіонах України

Результати аналізу матеріалів спеціальних розслідувань нещасних випадків окремо за кожним критерієм оцінювання показали, що не відповідає такому критерію оцінювання, як:

«установлення осіб» – 6 % зазначених матеріалів;

«відповідність акта Н-5» – 5 % зазначених матеріалів;

«відповідність акта Н-1» – 3 % зазначених матеріалів.

Кількість матеріалів, в яких розслідування нещасних випадків проводились з порушенням строків, неповним складом комісії, неправильно визначеним зв'язком із виробництвом, становить менше 2 % (рис. 3).

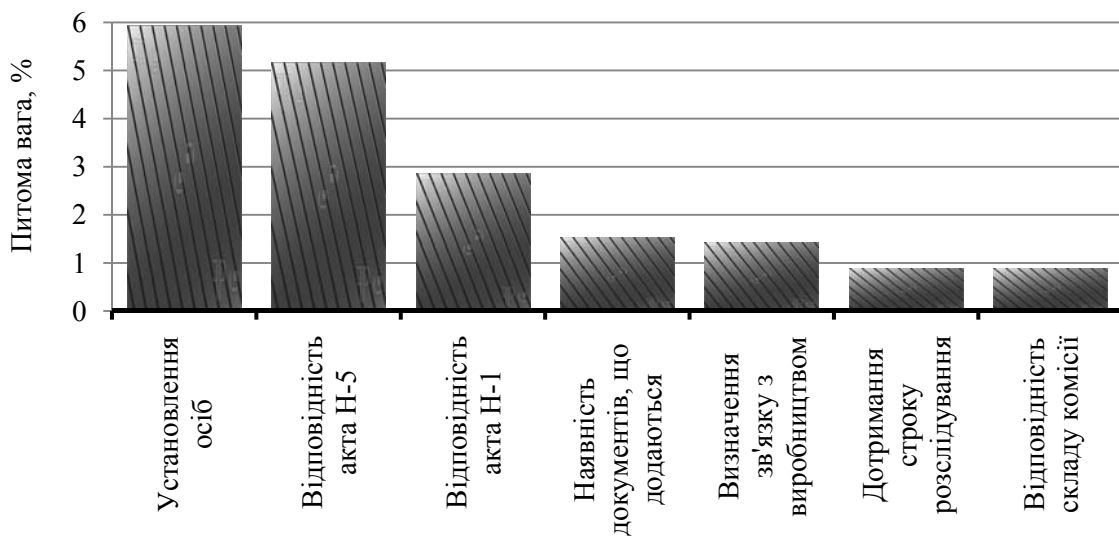

Рис. 3. Розподіл матеріалів спеціальних розслідувань, що не відповідають вимогам Порядку розслідування за критеріями оцінювання

Розглянемо якість складання матеріалів спеціальних розслідувань нещасних випадків окремо за кожним критерієм оцінювання по регіонах України.

Аналіз матеріалів розслідування нещасних випадків за таким критерієм оцінювання, як «дотримання строку розслідування», показав, що не дотримано цей строк у 10 % випадків – у Івано-Франківській, Сумській областях та в АР Крим, у 2,4 % випадків – у Львівській області, в 2 % випадків – у Донецькій та Харківській областях (рис. 4).

Аналіз матеріалів розслідування нещасних випадків за таким критерієм оцінювання, як «відповідність складу комісії», показав, що мали місце розслідування нещасних випадків комісіями з неповним складом. До складу комісій не було включено представників первинної профспілкової організації, а також представників профспілкового органу вищого рівня, а за відсутності на підприємстві профспілки – уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці.

Кількість таких матеріалів у Сумській області становить близько 8 %, а у Донецькій, Миколаївській та Харківській областях – до 5 % (рис. 5).

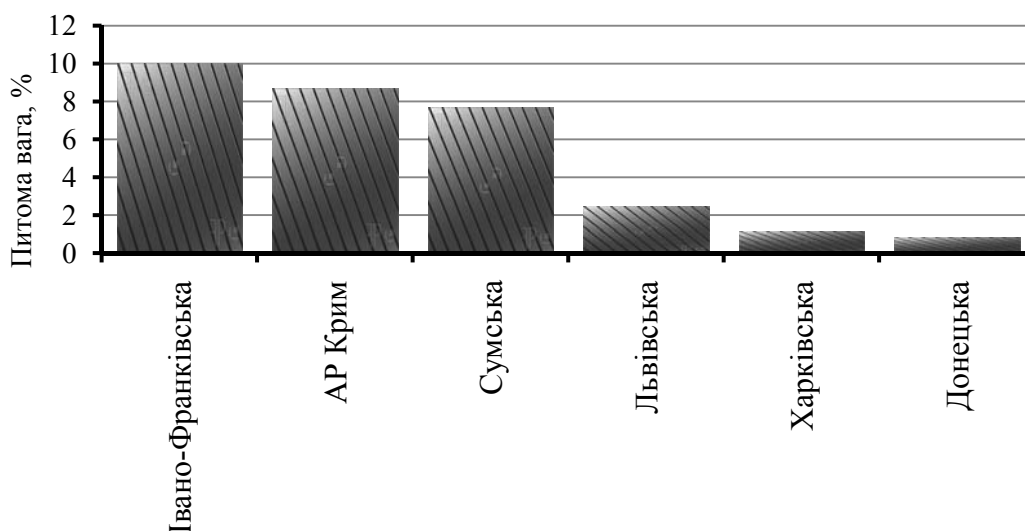

Рис. 4. Розподіл матеріалів спеціальних розслідувань з безпідставно продовженим строком розслідування по регіонах України

Наприклад, у Комунальному дошкільному навчальному закладі «Любисток», що знаходиться у Миколаївській області, стався нещасний випадок зі смертельним наслідком зі сторожем, який під час чергування помер внаслідок захворювання. До складу комісії не було включено представників первинної профспілкової організації та профспілкового органу вищого рівня.

Не відповідають критерію оцінювання «відповідність акта Н-5» матеріали спеціальних розслідувань, що надіслані з Одеської, Тернопільської та Харківської областей – 22 %, Волинської – 17 % (рис. 6).

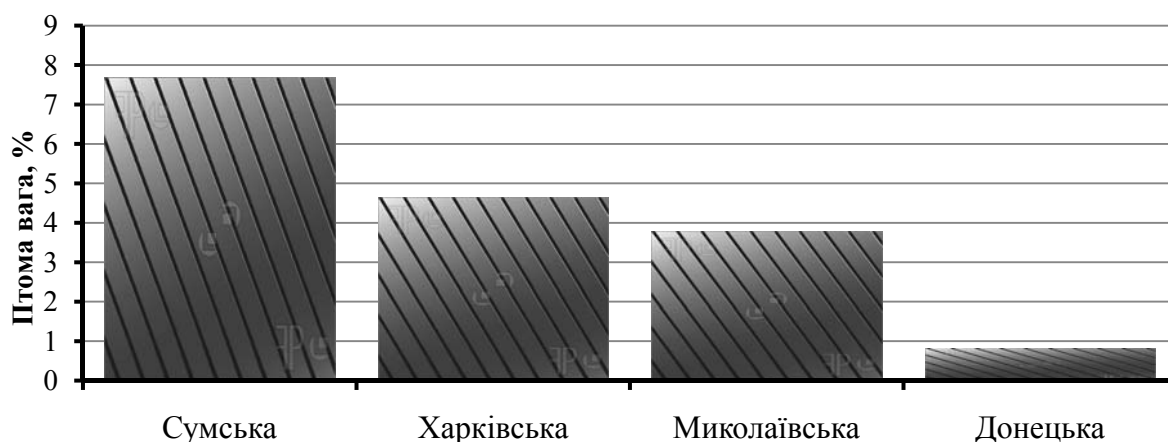

Рис. 5. Питома вага матеріалів спеціальних розслідувань з неповним складом комісії по областях України

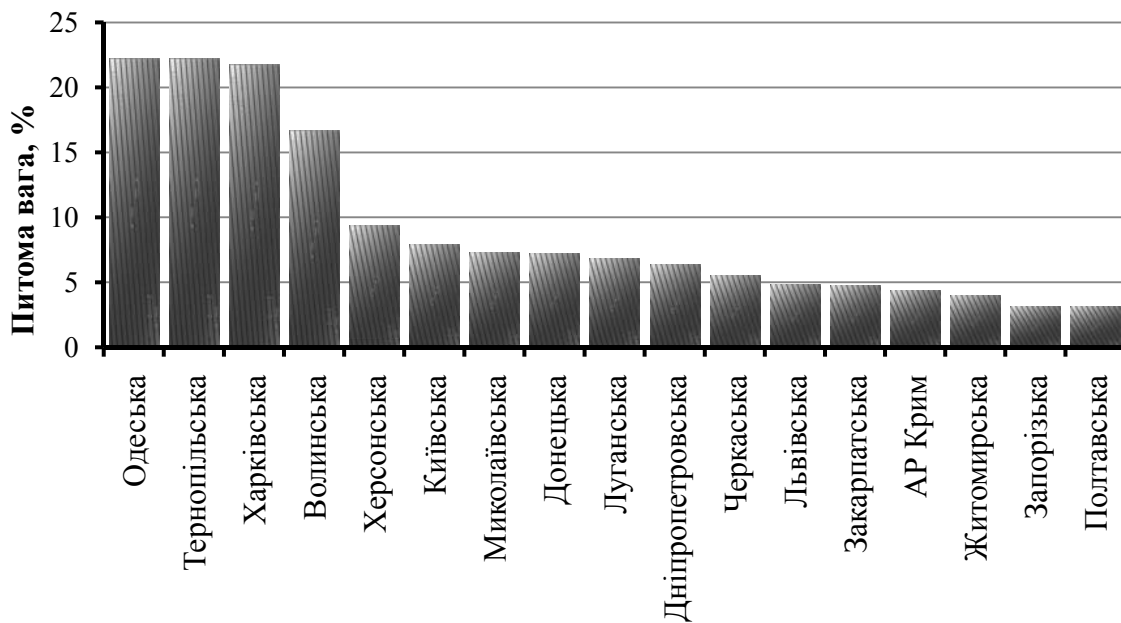

Рис. 6. Розподіл матеріалів спеціальних розслідувань, що не відповідають критерію «відповідність акта Н-5», по областях України

Наприклад, 14.08.2012 р. внаслідок ДТП стався груповий нещасний випадок із працівниками Казанської районної державної лікарні ветеринарної медицини (Миколаївська обл.). Троє працівників із чотирьох отримали травми. В акті за формою Н-5 у пункті «Відомості про потерпілих» потерпілими було визнано чотири особи, хоча одна з цих осіб є свідком нещасного випадку, оскільки не втратила працездатності. Складено три окремих акти за формою Н-5 на чотирьох осіб. Згідно з Порядком проведення розслідування при групових нещасних випадках складається один акт за формою Н-5, в якому вказуються всі потерпілі, та акт за формою Н-1 – на кожного потерпілого.

Аналіз матеріалів розслідувань нещасних випадків за критерієм оцінювання «відповідність акта Н-1» показав, що за цим критерієм Порядку розслідування не відповідає 6 % матеріалів. Найбільша кількість таких матеріалів надійшла з Тернопільської (17 %), Полтавської та Сумської (по 14 %) областей (рис. 7).

Наприклад, у СП «Орджонікідзепогрузтранс» ДУ Орджонікідзевугілля» в Донецькій області стався груповий нещасний випадок із складачем поїздів і машиністами тепловоза внаслідок того, що тепловоз в'їхав у тупик через неспрацювання гальмівної системи. При цьому швидкістемір тепловоза був у несправному стані. Основною та супутніми причинами настання нещасного випадку визнано лише організаційні, хоча наявними були також і технічні причини. Тобто, в акті за формою Н-1 неправильно вказано причини настання нещасного випадку.

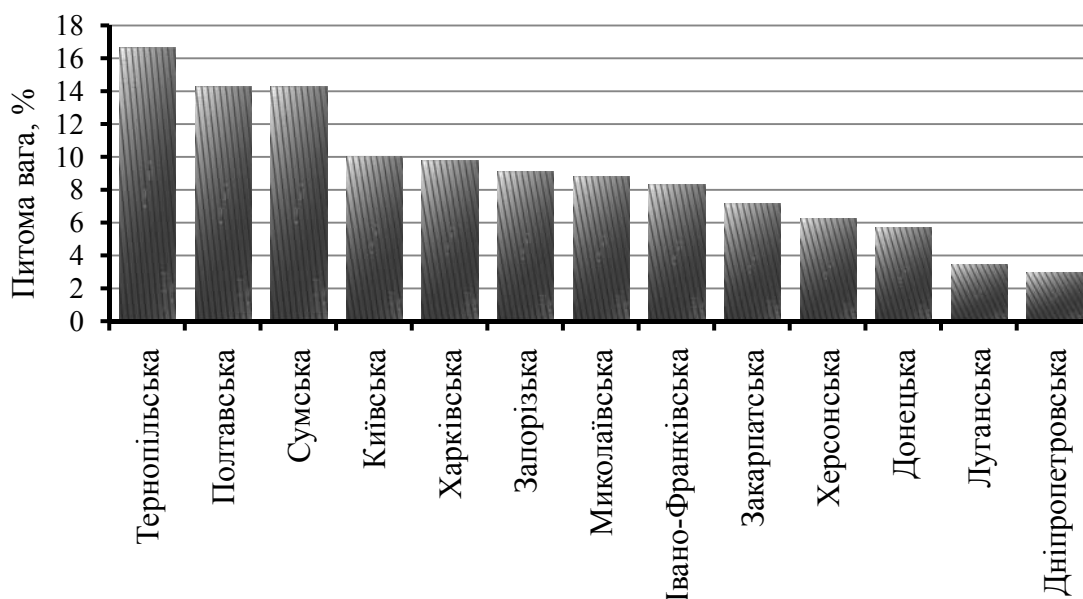

Рис. 7. Розподіл матеріалів спеціальних розслідувань, що не відповідають критерію «відповідність акта Н-1», по областях України

Аналіз матеріалів розслідувань нещасних випадків за критерієм оцінювання «установлення осіб» показав, що у 6 % випадків невірно або не в повній мірі встановлено осіб, які допустили порушення вимог законодавства про охорону праці. Найбільша кількість таких матеріалів надійшла з таких областей: Волинська – 33 % та Сумська – 15 % (рис. 8).

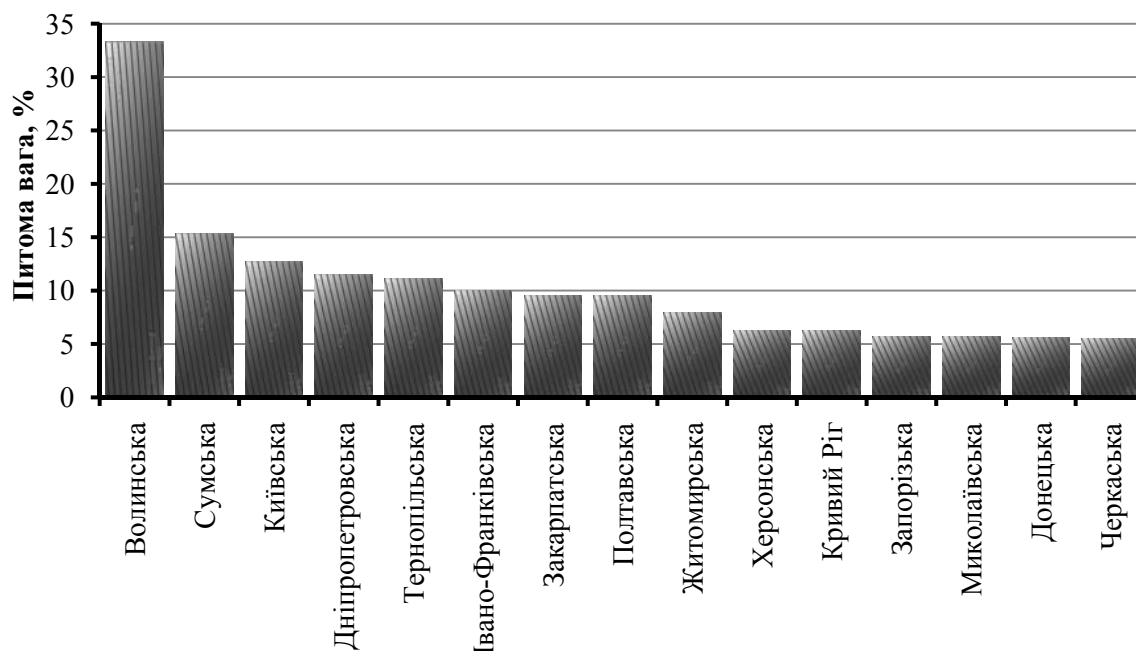

Рис. 8. Розподіл матеріалів спеціальних розслідувань, що не відповідають критерію «установлення осіб», по областях України

Аналіз матеріалів розслідувань нещасних випадків за критерієм оцінювання «наявність документів, що додаються» показав, що найбільше матеріалів, які не відповідають цьому критерію оцінювання, надійшло з таких областей: Волинської – 17 %, Чернігівської – 14 % та Тернопільської – 11 % (рис. 9).

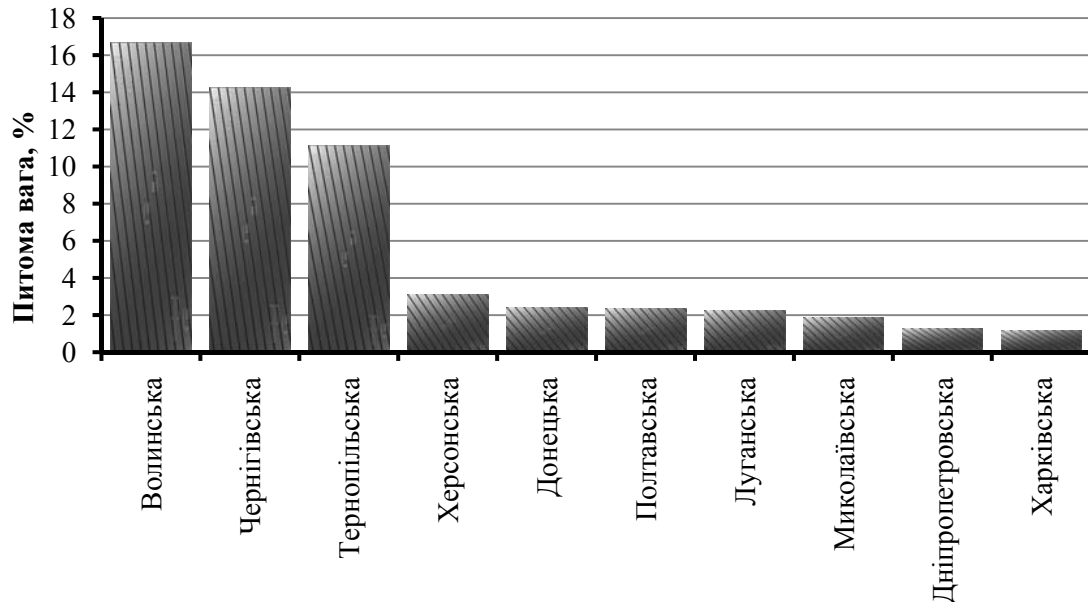

Рис. 9. Розподіл матеріалів спеціальних розслідувань, що не відповідають критерію «наявність документів, що додаються», по областях України

Наприклад, у ВАТ «Цюрупинськ-автотранс» у Херсонській області внаслідок укусу отруйного павука стався нещасний випадок із слюсарем-ремонтником шиномонтажної майстерні К. Із протоколу опитування свідків випливає, що потерпілий, начебто, виконував роботи у спецодязі з використанням рукавиць. Проте за доданою до матеріалів «Інструкцією з безпеки праці шиномонтажника», використання спецодягу взагалі не передбачено. Тому в ній не розкрито необхідні вимоги безпеки під час виконання роботи та в аварійних ситуаціях.

Розгляд матеріалів розслідувань нещасних випадків за критерієм оцінювання «визначення зв'язку з виробництвом» показав, що в деяких матеріалах невірно визначено зв'язок нещасного випадку з виробництвом. Найбільше таких матеріалів надійшло з Чернігівської (14 %), Тернопільської (11 %) і Сумської (8 %) областей (рис. 10).

Наприклад, у Лутугинській міській раді (Луганська область) стався нещасний випадок зі смертельним наслідком із дворником Д. через падіння з драбини. Випадок не пов'язано з виробництвом на підставі того, що нібито потерпілий виконував роботу в особистих цілях без відома керівництва. Насправді, завдання він отримав від інспектора Б., виконував його в робочий час, на своїй робочій території та в інтересах підприємства. Дії потерпілого відповідають документу «Функціональні

обов'язки двірника з благоустрою», затвердженому Лутугинським міським головою. Тому такі нещасні випадки не можна відносити до непов'язаних з виробництвом.

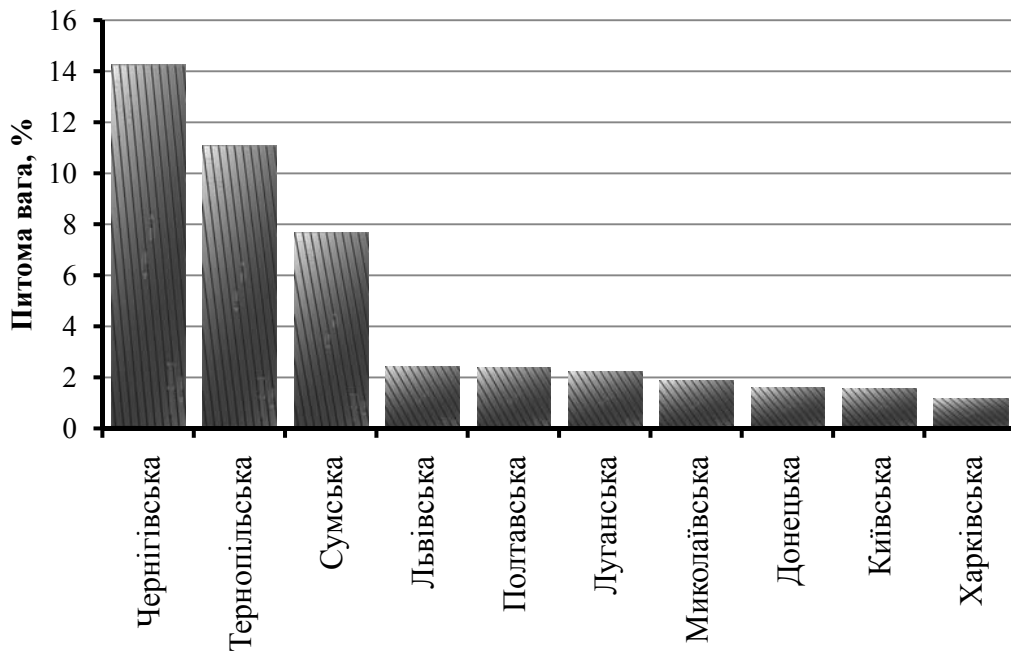

Рис. 10. Розподіл матеріалів спеціальних розслідувань, що не відповідають критерію «визначення зв'язку з виробництвом», по областях України

Висновки

Вперше для проведення системного та комплексного аналізу матеріалів спеціальних розслідувань нещасних випадків на виробництві запропоновано критерії їх оцінювання.

На основі розроблених критеріїв оцінювання проведено якісний та кількісний аналіз матеріалів спеціальних розслідувань.

Впровадження запропонованих критеріїв для системного та комплексного аналізу матеріалів спеціальних розслідувань нещасних випадків на виробництві сприятиме покращанню якості проведення таких розслідувань, а також цілеспрямованому підходу до розроблення заходів із профілактики виробничого травматизму за результатами розслідувань.

Список літератури

1. Закон України «Про охорону праці», статті 38, 41.
2. Левченко І.В., Мотовилова С.В. Стан виробничого травматизму за 9 місяців 2012 року в Україні / І.В. Левченко, С.В. Мотовилова // Інформаційний бюлетень з охорони праці. – К.: ДУ «ННДПБОП», 2012. – № 4 (66). – С. 25–37.

3. Порядок розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. № 1232.

4. Горбатюк І.Є. Якість матеріалів розслідування нещасних випадків / І.Є. Горбатюк // Інформаційний бюлетень з охорони праці. – К.: ДУ «ННДПБОП», 2012. – № 3. – С. 64–68.

5. Герасимова О.М. Якість роботи спеціальних комісій з розслідування нещасних випадків на виробництві підконтрольна / О.М. Герасимова, В.І. Левченко, В.І. Лесковець // Інформаційний бюлетень з охорони праці. – К.: ННДІОП, 2005. – № 1. – С. 17–19.

Дата подання статті до збірника – 03.12.2012

Рецензент: д-р техн. наук Назаренко М.В. (ДУ «ННДПБОП»)